

Vladan Bajčeta

OVAJ SVIJET

(Slobodan Jović: *U kostreti*, Čigoja štampa, Beograd, 2023)

Slobodan Jović je pjesnik izvan svih postojećih klasifikacija aktuelnog srpskog pjesništva. Neuklopiv ni u jedan pravac niti grupu, kojih je po prirodi ovdašnjih prilika uvijek u izobilju, a u vazdašnjem međusobnom nesporazumu, on čak ne pripada ni nekoj lako zamislivoj *liniji* ovovremenog pjevanja kojoj bi po motivima, osjećajnosti, svjetonazoru ili čime drugim eventualno mogao pripasti. To je tako iz oduvijek istog razloga: riječ je o stvaralačkoj osobenosti koja ne žudi ni za čim od spoljašnjeg sjaja pjesničke aure već isključivo za onim čemu istinski pjesnik jedino teži – dobroj pjesmi. I čini se da je to prvo što od ovog svijeta Slobodan Jović kao pjesnik traži, i da mu se njegova skromnost višestruko *isplatila*. Utoliko prije što za pjesmom čezne ne samo kao za umjetničkim dostignućem nego i kao za vrstom svagdašnjeg iskupljenja. Najnovija zbirka *U kostreti* još jedno je autentično svjedočanstvo

ovakve poetičke unikatnosti, koju prati, ili kojoj je razlog, pjesnikova egzistencijalna izolovanost.

Živeći u Tobutu na Majeveci, ovaj seoski učitelj ispunio je svoju poeziju isključivo onim što ga okružuje: rijetkom preostalom djecom u selu, svojom majkom, domaćim i divljim životinjama. Kao na kakav pjesnički Ararat, na njegovu bosansku planinu ispliva pokoji ostatak iz potopa civilizacije, zalutali simbol stvarnosti čijeg se lica pjesnik gotovo plaši, prije nego što ga, kako bi se ponekad moglo pomisliti, gordo odbacuje. Nema u Jovićevim stihovima osornosti samoizgnanika koji je prezreo jedan dio svijeta da bi se u intimnoj slavodobitnosti povukao u ruralnu idilu već više straha od obretenosti u tom svijetu, iza čijeg obraza se, ne uvijek sasvim razgovijetno, pojavljuje čas đavo, a čas Bog. Strepnja, siromaštvo i smrt okružuju pjesnika, ali i proplamsaji nade i metafizičke slutnje boljeg ishoda za koje se iznova utješno hvata.

U Jovićevim pjesmama ne postoji ono što današnji govor o književnosti i kad treba i kad ne treba naziva *lirski subjekt*. To je naprosto sam pjesnik, koji je svoju samoću, svoju izopštenost, sagledao kao udes još jednog među niščima: još jednog što svoju stvarnu, metafizičku i emocionalnu oskudicu snosi, ne usuđujući se da nad njom zavapi. Jer on se nagledao prave bijede, i svoje i tuđe, i načitao o njoj, pronašavši u jednom arhivu „nešto što bi moglo biti poezija” – a to je „Spisak djece / iz Požarnice / kojima su podijeljene cipele” („Cipele”). Dječja radost koju pjesnik zamišlja dok kući odnose dobijenu obuću po-

staje najveća opomena za grijeh očajanja. Zato je tu pjesma, koja daje slobodu da se nešto ipak kaže, a da se čovjek o nekoga, a uvijek ima o koga, svojim jadanjem ne ogriješi. Majevički samotnjak svoju nemaštinu tiho ispovijeda, kako se to čuje u pjesmi „Dlan”:

*Preživjeće božjak
od milostinje
i riječi Božje,*

*a ja od nježnosti
nezaslужeno dobijene
kada mi prsti kasirke
dodajući kusura
slučajno dlan dotaknu.*

Jovićev svijet sveden je na opisani uski krug prisnih bića, u kojem pjesnik traži znake božanskog postojanja. Većinu pjesama ove zbirke prožimaju obrisi hronotopa osamljenog bosanskog sela, koje je i samo metafora tragične ubogosti u dobu nepojmljivog obilja. Taj siroti ruralni svijet, koji polako odumire nestankom djece, pjesniku se pričinjava kao mjesto gdje je još uvijek lakše pronaći Hrista. Pjesma „Stope” pravi je primjer Jovićevog viđenja stvari:

*Tragovi u snijegu
tek prohodalog djeteta
u zaseoku gdje se djeca
odavno ne rađaju
čudo su poput hodanja po vodi.*

*U dobu malovjerja
uputio bih se
za majušnim stopama
nadajući se da me njihov trag
izvede iz lavirinta
i pred Hristovo lice dovede.*

Ovo je gotova formula Jovićevog pjevanja: *Sve što vidim oko sebe tužnije je od mene samog i u njemu je skrivena veća patnja od moje. Ali, sve je to put ka Hristu koji mi Gospod podastire, samo ako umijem da gledam.* Jovićeva poezija je u tom smislu apsolutno hristocentrična: konfesionalni simboli u njoj su svedeni na najmanju mjeru, ili ih jednostavno nema. Ona nije dekorativno svetosavska, kakve je odveć u savremenom srpskom pjesništvu, već imanentno isihastička, kakve je znatno manje.

Tu je, zatim, pjesnikova majka. Ili samo Majka. Nju vidimo dok zatiska rupe u staji, čuvajući od zime svoje jedino *blago*. Ona se pojavljuje i kroz ubod igle koji pjesnik osjeća noseći pletenu odjeću, kad god krene stranputicom. Najuzvišeniji lirski portret (svoje) roditeljke Jović je dao – diskretno prekrivajući vizijom svog učiteljskog poziva majčinu

vječitu spremnost da izađe Bogu na istinu – kroz odgovor na naslovno pitanje pjesme „Kako spava pravednik“:

*Možda baš ovako
kako to sada
čini moja majka
skrštenih ruku
da ni u snu
za nečim ne posegne*

*i blago osmijehnuto,
poput učenika
koji zna odgovor
na svako pitanje
ukoliko ga učitelj
iznenada prozove.*

Vanredno lijepa slika vrline hrišćanske skromnosti: odricati se ovozemaljskih dobara ne samo voljno već i nesvjesno – u snu – namirivši i zbrinuvši svoje jedino i pravo blago; a biti srećan radošću djeteta, koje sve zadatke zna i za šta mu slijedi nagrada.

Međutim, najraznolikiji i u pojedinim pjesmama najefektnije transponovan dio Jovićeve stvarnosti je životinjski svijet. Zajedno sa čednim dječjim bićima i majčinom skrušenom pojavom, ovaj skup nemoćnih božjih stvorenja slika svu krhkost *tvari prizvane na život*. Umjesto uobičajene idilične dopune rustičnih prizora, koji su ovde već po sebi predstavljeni kao sirovi i surovi, životinje su slika i prilika svekolike patnje, stradanja, na kraju i smrtnosti, koju ništa živo ne može da mimoide. Mačka, puž, gušter, jež, ptica, tele, jagnje gladuju sa čovjekom, u stalnoj su opasnosti od prirode i od čovjeka samog; oni boluju, nestaju bez obilježja, i sve drugo što se i samom ljudskom biću neprekidno zbiva. Ipak, kao i uvijek u Jovićevoj poeziji, negdje u najbližem susjedstvu svih tih patnji i prijetnji, prebiva tajanstveni nagovještaj onostranosti, kako je to prikazano u jednoj od najljepših pjesama zbirke „Svjedočenje“:

*Neki kažu ima ga,
neki da ga nema.
Jedni ga vidješe,
a jedni ga se odrekoše,
ali ja sam zasigurno
Boga ugledao one večeri
kada je iznad glave bolesnog teoca
pridržavao bocu sa infuzijom,
dok se milost slivala ka krvotoku,
uz mjehuriće nalik onim
iz dječjih igara sa sapunicom...*

*Nakon što je to oposlio,
legao je u jasle,
a tele ga je utopljavalo dahom,
kao što i svjedoči priča.*

Obrnut je prizor – ili samo naizgled – ali identičan umjetnički efekat u pjesmi „Jagnje”. Ona plijeni Jovićevom umjetničkom sposobnošću da kroz nekoliko riječi, poput „bodljikave žice” ili „lomače”, prizove vjekovni pakao koji čovjek na zemlji neprestano proizvodi; ali istovremeno osvaja i pjesnikovim umijećem da uvijek ostane u krugu svoje pjesničke vjere i onda kada ne priziva Hrista već ga zamjenjuje njegovim najpoznatijim simbolom. Dubinska snaga pjesme dolazi odatle što se u njoj najmunđrije čuti o tome da li je Žrtva u zastrašujućoj, ali privremeno umirujućoj zabludi, ili je u dubokom poznanju da se najzad spasava *metafizičke studeni*:

*Između dvije
bodljikave žice
jagnje isturilo glavu
i posmatra lomaču
što se za njega sprema.*

*Ono u tome
ne vidi ništa čudno
jer vjeruje
da vatra postoji
da bi se kraj nje ogrijalo.*

Pored svega pomenutog, u knjizi postoji još jedan frekventan motiv, a to je ljudska sakatost. Jović i tu (lirsku) opsesiju uobličuje na sebi svojstven način. Nailazeći kraj puta na odbačeno ortopedsko pomagalo, on se u pjesmi „Štaka” zapitao:

*Da li ju je odbacio
uzeti iz Jevanđelja,
kako se obrela ovdje?*

*Nekada su pokraj puta
bili klupa ili česma,
ali kakvo vrijeme,
takva i znamenja.*

U ovakvim stihovima sadržana je karakteristika Jovićevog pjevanja koja se odnosi na diskretan društvenokritički momenat. On koji ni u selu, nepojmljivo bližem božanskoj izvornosti, ne može vidjeti radost i sreću za sva stvorena bića, ništa drugo ne može vidjeti ni u velegradskoj civilizaciji. U posljednjem ciklusu zbirke „Časovi jezika”, pitaće se o mjestima gdje završavaju amputirane šake, prsti, udovi, kako bi mogao da ode da se

za njih pomoli. Ostaci, ili otpaci ljudskih tijela, u tom nabrajanju izgledaju kao žetva sudnjeg dana, ali ih pjesnik, tipično *jovićeovski*, blagonaklono imenuje moštima.

Birajući za ilustraciju nekada najbolje, a nekada samo reprezentativne primjerke Jovićeve najnovije poezije, ovaj prikaz ponudio je čitaocu nešto što mu već sada lako može biti jasno: da zbirka *U kostreti* drži visok vrijednosni nivo od početka do kraja. Odavno se nije pojavila pjesnička knjiga sa tako visokim prosjekom, i još višim vrhovima, a nepostojećim promašenim pjesmama. U pojedinim primjerima Jović je možda domašio i svoj ukupni pjesnički vrhunac, a svakako najpotpuniji izraz dugogodišnjih poetičkih nastojanja. *U kostreti* je stoga knjiga koja će se, za razliku od mnogih poslovično precijenjenih naslova godišnje produkcije, dugo čitati i pamtiti.